

KÜLÖNFÉLÉK.

Debreczeni Márton költeményei az Erdélyi Múzeum kézirat-tárában.

Mikó Imre 1855. jan. 25 iki levele mellett Kazinczy Gábornak elküldte Debreczeni *Kazintzyhoz* cz. anakreoni dalát. „A napokban — írja — Debreczeni irományait forgatván, azok közt véletlenül egy Anakreon-dal jöve kezeimbe *Kazinczyhoz*, a nagy úttörő magyar prózaistához és költőhöz. Azonnal önre gondolék — mi egyébiránt nálam különben is gyakran történik. Kettős érdekl, fokozott figyelemmel olvasám el a tárgya által nagygyá lett kis dalt, s megvallom, jól esett mind az énekesnek, mind az énekeltnek multjára és érdemeire, szenvedései- és koszoruira visszaemlékezni, s szivem méltányoló belszózatával, lelkem kegyeletes elismerésével adózhatnom dicső emlékeiknek“ stb.

E sorok mellett elküldött költemény s a fenti „irományok“ szó ösztönöztek, hogy Debreczeni ez íratai után újra kutassak az Erdélyi Múzeum kézirat-tárában, s valóban ráakadtam kézirat-tárunk még rendezetlen részében a már elébb is többször s hiába keresett költemény-kötet eredeti kéziratára, egy igénytelen zöld papír-kötésű könyvre ily cím alatt: *Bor és Szerelm Dalok*. Három könyvekben. Debretzeni Márton által. 1819. 8r 264 l. és 3 lev. tartalom. Ugyanebbe volt betéve a föntebb idézett *Kazintzyhoz* címzett anakreoni dal kézírata is, mely különben a kötetben is megvan.

E kötetben az I. könyvben 23, a II-ban 30, a III-ban 32 csupa anakreoni dal van a következő, Csokonaytól vett jelíge alatt:

Kancsót fiú! veszendő
Ez élet és előllink
Mint egy pohár bor, elfogy.

Ezt egy Anakreonból vett hasonló tartalmú másik jelíge s aztán a következő *Ajánlás* követi:

Vedd e csomó virágot!
Vedd reszkető kezemből
Szivem szerette Lóri!
Kebled szelid körébe
Kötöttem ezt. Fogadd el!
Nem kérek érte semmit,
Csak csókjaid s szerelmed!

E szerint 86 csupa anakreoni dal a kötet tartalma s tárgya majd mindegyiknek csakugyan a szerelem és bor és az 1802-ben született költőnek ifjúkori művei. Első tekintetre is szembeötlő, hogy a fiatal költőnek mesterei maga Anakreon és Csokonay voltak s e kötetben az Anakreon költése ugyanazon elveinek és hangulatának hódolt, melyről Csokonay szép szavai így szólnak: „daljainak foglatatjok a szerelem, a bor, az öröm, a megnyugodt lélek, csendes és szorgalom nélkül való

élet, barátság, szépség, tavasz, rózsza, galambok stb. Nincs azokban semmi fájtalanság, részegítő és lázadó indulat, vastag baromi gyönyörködés: hanem csak nyájas enyelgés, rendkívül való elérzékenyülés, könnyű és szabad epicureismus“ stb. Csokonaynál megtalálható ez idézet folytatása.

Természetesen Lóri Debreczeni költeményeiben ugyanaz, mi Csokonaynál Lilla; azonban azzal a lényeges különbséggel, hogy Lóri, minden látszat szerint, a képzelet lénye, az ifjú kedély tárgyat kereső álomalakja; míg a Csokonayé valóság volt. Vagy talán későbbi nevéhez szólnának már ezek? De korábbi datumuaknak látszanak s így e pont legalább is kétséges; mert ahhoz a valóság, a realitas is kevésnek látszik bennök. Csokonayn kívül, mint említők, maga az eredeti Anakreon is állandóan kezében volt. Nemesak jelígéje mutatja ezt, hanem alább is írja: (I. 10.)

Nem a Hómer babérja,
De lám Anakreonnak
Mirtusza éget és gyújt.

Valóban, mint ismételve is mondja tehát, őt választá mesteréül; ő is vidám poeta kíván lenni. Miképen Anakreon Tempe zöld vidékin, mint a bor és szerelem dalnoka, miképen ez a víg költő, a Gracziák és Apolló kedveltje, kinek myrtus volt fürtein, ki sohasem panaszolt s mindig boldog örömtől énekel: úgy akar élni ő is, míg szelid s mosolygó szemmel néz rá az élet; s így szól mesteréhez:

azon pohárnak,
Melyből te hajdan ittál,
Engedj! hogy annak én is
Jó balzsamát ihassam! —
Oh! kedves ízű az! nincs
A halhatatlanoknak
Nektárja olyan édes! —
A szívet ah! örökké
Szelid örömben tartja
S az életet mosolygva
Kíséri át halálig.

Ennek a gondolatnak ad majdnem mindenik dalában kifejezést, kivéve talán, hogy Csokonayt és Kazinczyt is e formában s e dalok közt éneklie meg és ez költeményeiben nem csekély egyhangúságot okoz. Bor és a szerelem az ő világa, ezek mellett még a barátság s egyéb nem gondol. Feledi a mult keserveit, a jövő kétes reményét, a sírba is vigan megy, vagy legalább is ez nem ijeszti. Az élet minden viszonyai közt dalolva él derült bölcselkedés, csendes megelégedés, csupán a jelennel törődés közt, mint a ki vidám öröme, borra, szerelemre van teremtve, miként Anakreon. Ehhez képest a szerelem szelid gyötrése, a lány hervadása, az élet mulandósága s ezért a felhívás szerelemre, borra, dalra; a szerelem mindenhatósága barátság, kincs halál felett; az egyszerű, természetes élet munka, bor, szerelem közt;

a mindenható Amor százféle rajza s fogsága (egész sorozatban); a bortól enyhülő szerelmi epedés; a szerelem boldogsága, ifjúság, rózsa, tavasz, tél; különböző hasonlatok és ellentétek a természet jelenetei és érzelmei közt; a halál szelid s fájdalommal közelgése: ezek tárgyai, melyeket jó, folyékony nyelven, de kiválóbb változatosság és szenvedély nélkül s rendesen nem szűkszavúan, sőt nem ritkán terjengősen, elnyújtva, tömörség nélkül és így Anakreon élénk, epigrammaticus fordulataitól, bájától eltérve, versekbe foglal, melyeket mindenestre 1830. előtt, de nem épen 1819-ben írt, mely év a kézirati kötetten sötétebb tintájával későbbinek látszik.

Ferenczi Z.

A Corpus Juris Hungarici legújabb kiadása és magyar fordításából 2 kötet jelent meg a Franklin-Társulat kiadásában legújabban, a mely a kiegészítő része a Milléniumi törvénytárnak (szerkeszti *Márkus Dezső* dr. törvényszéki bír): az 1000—1526 évi és 1529—1608 évi törvényezikkek. A magyar jogi irodalomnak dízére válik ez a két kötet. A Corpus Juris Hungarici eme kiadása kitűnő magyar fordításban közli az 1836 előtt alkotott latin szövegű törvényeket, oly formán, hogy a két szöveget egymással szemben állítva a páros számú oldalon a magyar törvényeknek eredeti, hiteles latin szövege, a páratlan számú oldalon pedig annak megbízható fordítása található. *Nagy Gyula* dr. országos levéltáros, *Kolozsváry Sándor* dr. és *Óváry Kelemen* dr. kolozsvári egyetemi tanárok fordították a latin szöveget, e mellett össze hasonlították minden egyes dekrétumnak eddig ismert latin szövegét az eredetinek megjelölt kézirrattal, jegyzetekben magyarázva meg, akár az eddigi közkeletű szövegtől való eltérést, akár az eddigi szövegnek egyéb fogyatékoságát. A két kötet elsejét, a mely az egész gyűjteménynek első kötete, *Márkus Dezső* terjedelmes bevezetéssel látta el a gyűjtemény szerkesztésénél követett elveiről és a Corpus Juris Hungarici mai jelentőségéről, *Kolozsvári Sándor* pedig a Corpus Juris Hungarici eddigi kiadásairól, kézíratairól, az eddigi gyűjteményekből hiányzó törvényekről nyújt tanulságos ismertetést. Mindegyik kötet igen bő tartalommutatóval van ellátva. A Franklin-Társulat milléniumi magyar törvénytára, melyből az 1836—1898. évi törvényeket és Werbőczy Hármaskönyvét magában foglaló kötetek már régebben jelentek meg, az első, a mely Magyarország törvényhozásának teljes anyagát és fokozatos fejlődését tünteti föl, Szent István királytól kezdve a mai napig. Minden magyar és minden erdélyi törvény, valamint Werbőczy Hármaskönyvének szó szerinti latin nyelvű szövege mellett közli annak magyar fordítását s így teljes képet nyújt a magyar törvényhozás kilencszázéves munkásságáról. A gyűjtemény érdeme, hogy minden törvényes rendelkezésnek keletkezésétől a mai napig a lehető legkönnyebben áttekinthető fejlődését tünteti föl s mindezt magyarázó jegyzetekkel. A néhány hét múlva megjelenő két kötet az 1608—1657. évi törvényeket és Erdély törvényhozását fogja tartalmazni — (Erdély 1548—1848 közti önálló törvényhozása itt először jelenik meg egységes kiadásában), míg az 1657—1830.

évi törvényeket tartalmazó két kötet — mely a gyűjteményt teljessé teszi — legkésőbb husvétkor kerül a könyvpiacra. A magyar törvénytár (1000—1895) összesen 20 kötetre terjed s előfizetési ára a munka teljes megjelenéséig 60 frt, kötve 75 frt. Megjelenése után bolti ára magasabb lesz.

A magyar szófejtés. A Magyar Tudományos Akadémia I. (nyelv- és széptudományi) osztálya nov. 6-án tartott ülésén *Halász Ignác* levelező tag *A magyar szófejtés történetéről* tartott értekezést. A magyar szófejtés története szerinte oly régi, mint a milyen régi az irodalma, mert már a kodexekben is találunk etymologizálást. Találkozunk a szófejtéssel a XVI. században első nyelvtanirónknál, *Erdösi János*nál és *Verantius Faustus* ötnyelvű szótárában, a ki először mutatja ki irodalmunkban a szláv eredetű szavakat. A XVII. században *Geleji Katona István* és *Otrokócsi Főrís Ferencz* tűnnek ki. Az utóbbi volt a hébermagyar rokonság első bizonyítója és elődje *Horváth István* ábrándozó nyelvészkedésének, mely magyarral akarta benépesíteni az egész világot. A XVIII. század az összehasonlító etymologia kora. *Örtel, Kalmár, Beregszászi* a keleti, *Sajnovics, Gyarmathy* az északi (finn-ugor) nyelvekkel; *Révai* mind a kettővel hasonlítják össze a magyart. Ugyan-ebben a korban kezdik meg nyelvünk idegen elemeinek részletesebb kimutatását is, a *debreczeni grammatika* pedig új szófejtő irányt kezd meg, midőn a hasonló alap-szótagú, de eltérő jelenésű szókat közös gyökérből származtatja. Érdekes, de szomorú a magyar szófejtés képe a XIX. században, *Révai* halála után egészen az 50-es évekig, *Hunfalvy Pál* föllépteig. A helyett, hogy a közvetlen múlt hagyományain építettek volna tovább, vagy a külföldi nyelvtudomány nagy vívmányain okultak volna, a szófejtés minden irányban az ábrándosság, elfogultság, téves nézetek rabja. *Sajnovics, Gyarmathy, Révai* örökségét csak *Sándor István* karolja föl, mások tovább is sémi nyelvekkel, vagy a latinnal, göröggel, némettel stb. hasonlítják össze nyelvünket. E mellett mindinkább terjed az a meggyőződés, hogy a magyar „eredten eredeti nyelv“, hogy maga magával magyarázható legjobban s ha vannak is szavaihoz hasonlók más nyelvekben, ezek az ősi gyökér-korszakból maradtak meg bennük közösen. Uralkodóvá lesz a *nyelvfilozófia*, mely minden hangnak önálló jelentést tulajdonít, minden lehető hangváltozást megenged és ilyen alapon fejtegeti a szókincset. Ennek az iránynak főképviselői: *Engel József, Fogarasi János, Márton József, Nagy János, Sasku Károly, Kassai József*. E tudományos színezetű szófejtés mellett fejlődik ki a *Horváth István* irányja, ki nemcsak az ókori népeket teszi magyarokká, mint elődje, *Otrokócsi*, hanem a paradicsom szereplőit is. Példájára egész sereg író magyarázgat hasonló szellemben.

Avar sírok az Alföldön. A csongrádmegyei Történelmi Társaság nem rég ásatást rendezett *Lapistó* és *Donát* községek határában, a hol már többször találtak érdekes régiségeket. Az ásatásnak szép eredménye lett, a mennyiben a Korógy-patak mellett tizenegy avar-korbelti sírt tártak

föl. Az egyik sír egy lovas vitézé, a kit lovával együtt temettek el. Sok gyöngyöt és kengyelvasat is sikerült kiásni, a melyeket a csongrádmegyei múzeumban helyeznek el. Az ásatást *Csallány* Gábor, a múzeum őre vezette s legközelebb folytatja.

Emléket a miriszlai csatatérre. Jövő 1900. évi szeptember hó 18-án 300-ik évfordulója lesz a Miriszlónál vívott csatának, mely Erdély történelmének ama végtelenül szomorú korszakában nemcsak a Mihály vajda feletti győzelemért, hanem a széthúzó s egymás életére törő magyarság nagy részében felébredt nemzeti szellemű összetartás fényes következményeinél fogva nagyjelentőségű esemény volt. A miriszlói csata fényes eredménye tartotta ébren a legnagyobb nyomorúságok közepette is a hazafias összetartás szellemét, mely Mihály vajda s Básta vérengző pusztításai daczára csakhamar Bocskay, a Rákócziak, Bethlen Gábor erőteljes nemzeti jellegű korát készítette elő. A miriszlai csata magyar vezérférfainak: Csáky Istvánnak, Borbély Györgynek, Bornemissza Boldizsárnak és társaiknak lelkes szavatai a Torda melletti táborból fejlesztették erős meggyőződéssé azon hitet, hogy ha a magyarság összetart és nem hajt uralomra vágyó önző idegenek csábítására, akkor sikeresen ellentállhat azok erőszakos támadásainak önmagára is. Alsófehérvármegye közönsége e nevezetes csata emlékét Miriszlónál a háromszázados évfordulóra, jövő 1900. évben emlékoszloppal óhajtván megjelölni, a maga körében meg is indította a gyűjtést. De mert e csata nagy jelentősége kiterjedt egész haza részünkre, az intéző bizottság méltán azt határozta, hogy a gyűjtést szélesebb körre is kiterjeszti. Hazafias bizalommal kérjük azért az „*Erdélyi Múzeum*“ olvasóit is, kik a multnak nagy tanulságait s elődeink emlékét méltó tisztelőben tartják, szíveskedjenek adományaikkal e nemes irányú törekvést elősegíteni s küldjék adakozásukat Alsó-Fehérvármegye alispánjához Nagy-Enyedre.

Erdélyi Múzeum-Egylet.

Az E. M. E. ig. választmánya nov. 8-án *gr. Esterházy* Kálmán elnöklété alatt ülést tartott, a melyen az igazgatóságban első ízben megjelent új alelnök *báró Wesselényi* Miklós és *gr. Wass* Béla vál. és alapító tag üdvözlötése után, *dr. Posta* Béla olvasta fel az érem- és régiségtár számára kívánt megfelelő új helyiség érdekében a közoktatási minsterhez teendő felterjesztés tervezetét. A felterjesztést bizottság fogja átnyújtani a minsternek, melyben az E. M. E. ig. választmányát az elnök és a régiségtár őre, az egyetem bölcsészeti karát pedig *dr. Schilling* Lajos és *dr. Szádeczky* Lajos fogják képviselni. Ezt követték a folyóügylek, melyek sorozatában a választmány megszavazta a régiségtárból a párisi kiállítás részére kívánt tárgyat kiadását; s bejelentetett több adomány az E. M. E. számára így: *dr. Finály* Gábortól könyv- és érem-adományok, *Veress* Endrétől 2 ivnyi nyomtatvány-töredék, *Komjáthi* Benedek szent Pál levelei fordításából.